

Flottning i Kängis 1800 - 1900-talet

Man har intervjuat Felix Lappea, Anders Rova ja Väinö Forsmark

Intervjuare: Olemme praatimassa kun kevväilä alethiin puomia pänehmaan. Minkäs pummit panthiin ensimmäiseksi?

Svar: Se panthiin, kun jäänlähtö oli jo ollu, vaikka kyllä niitä "jääklumppia" tuli vielä ja aika isojaki. Mertalahen vastuspummi. Siihen mahtu 95 000 sen ajan paksuja pölkkylä. Niin se räknäthiin.

Se alko jo siihen aikaan 1925 otethiin jo paperipuitaki.

En röst: Niin, mutta tämä oli niinko "urkola"(?).

Svar: Joo, tämän Köngäsen välin, vajaava peninkulma pitkä Mertalahelta rajaväylään saakka.

En röst: Met keskustelemma, kun "urkola" (?) otethiin uitto Köngäsen kosken siutti. Jälkeen oli tiimapalkka, mutta se oli "urkola" ensistä.

Svar: Mutta kaikki valmistustyö oli päiväpalkoila. Diktaalin panot ja ... niitä oli saattanu liikkua linjoilta. Uitto oli sitte "urkola" .

En röst: Se "urkko" merkitti silloin, että oli useammat ryhmät miehiä, jotka pystyit panheen tarjouksen, kuka halvimmalla ottaa uiton siutti Köngäsen kosken.

Oliko se Kalle Lappea, joka silloin oli uittajana?

Svar: Joo, se oli silloin alkanu. Se oli rajaväylälä ja lauttauksissa ensin.

En annan röst: Silloin kun niillä urkko oli, net olit itte ansyariset.

Svar: Sitten alethiin ja panthiin rajaväyläki...

Oota nyt!

En röst: Kun kattothiin, "behäntlathiin" kuka ryhmä on halvimmalla ottanu, niin ja uskothiin, että se ryhmä pystyy ottamaan sen uiton Kögäsen kosken siutti....

Svar: No, ei tässä ollu ko se ryhmä, joka...Ulkokyläläiset ei tohtinheet ottaa... Falander oli tullu jo silloin Kuusamosta. Hän oli flottningsceeffi. Hän tuli tähän Wikströömille.

En röst: Tästä urkosta vielä. Siinä ei ulkokyläläiset tohtinheet antaa tarjousta. Net olit enimmiten Kögäsen kosken miehet, jotka otit urkola uittaa Kögäsen kosken siutti.

Sitten kun Kögäsen miehet olit tehneet tarjouksen, että vissilä summala uittaa sen vuoden uitto läpi. Niin välistä oli eripuraisuutta, että oli kakiki ryhmää Kögäsessä, jotka olit panheet tarjouksen. Mutta se kumminki sai,,,jos Falander anto semmoselle ryhmälle... ja Carl Lappea oli jonkunlaisena päällysmiehenä.

Ne annot semmoselle ryhmälle, johon oli parempi luottamus. Sitte tuli kova tinka, että Falander oli kontrahhin teossa täällä meillä Kögäsessä. Hän asu tässä Wikströömin paikassa. Falander ei hyväksynny, että niin suurta summaa urkosta ja siittä työstä.

Siittähan tuli monesti pitkän päivän tinka. Väinö selostaa, kunka siinä meni:

Väinö(?) No joo. Se yhyit sitte ennemin molemmat ryhmät. Net otit sen. En muista, mutta se oli useampi tuhannen...Siinä oli suuri riski, että jos pummit ei piä, kun tullee väistä iso vesiki. Juhannestulvaki. Ei ennää saata ränniä laskea.

Tehtiin kontrahti ja joka miehen nimi piti siinä olla. Piti olla puolimäärään toistakymmentä miestä hääty olla. Välistä, kun oli oikein ahas ränninlasku. Dikein paljon tuli ylhäältä, niin se ne päätit panna vuorokauen siinä.

En röst: Mertalahen pummila jouúthiin, silloin kun oli lyhyet puut, ja irtiuitto, jouúthiin piättämhään siinä ylhäältä tulevat puut. Sen takia että kerithään Kögäsessä saaha puomit ulos ja saattaa rännin lasku käynthiin.

Sitteki vielä, jos ei rajaväylässä oltu saatu puomia ulos tavallisesti. Net jouti sitteki vielä oottamaan, että Kuivakankhaan puomi oli saatu, siis että sinne saapi alkaa laskemaan.

Väinö?: Kuivakankhaala oli jo niin paljon, ettei sopinut. Siellä oli...

En röst: Tämä Mertalahen puomi, kun sinne oli välistä jouuttu niin paljon puita piättämähään, se otti välistä ja katkesi. Silloin menit puut Kõngäsen koskheen.

Silloin sillä Kõngäsen ryhmälä, jolla oli urkko, niin sillä ei menny hyvin sinä vuona sitte. Siihen joutu Falander antamaan tiimamihiä, että Kõngäsen koski saahaan puhistetuksi ruuhkasta.

Kun uitto oli korkealla veellä, rännin ja juova-arkun kautta, oli välistä niin korkea vesi, että puita meni juova-arkun yli. Sitteki vielä ruuhkasi koskheen.

Silloin alko Kalle Lappea hunteeraamaan, että eikö saattas korkealla veellä laskea valtaväylää ohi. Mutta siinä oli yksi kallio, jota kuttuthiin Sieppilinkan kallioksi. Se joka vuosi ruuhkasi siihen.

Mutta sitte net joten kuten sait jonkulaisen hiljasen sovintoluvan, että Sieppilinkan kalliota saapi ammuttaa. Sitten alko paremmin menheen korkealla veellä laskea suoriksi Kõngäsen kosken läpi. Net oli puomilla sihattu valtaväyhään.

Väinö: Se oli sillälaila, että häätty panna kummaltaki puolen puomit ja Kriston rannan puomi suistamaan. Kosken niskassa oli yksi kivi. Sen nimi oli "Papin kivi". Sinne panthiin "ekspanteri" pultilla... (Flera pratar samtidigt) ...

En röst: Muistaks sie Antti, minkälaisista oli Sieppilinkan kallion ammuttaminen?

Tämä suora uitto läpi Kõngäsen kosken valtaväylää isolla veellä: Oli urkot loppunheet. Se oli aivan tiimapalkalla tämä uitto sitte käynnissä.

Sieppilinkan luukan kurussa monesti... ja sitten kun sitä ammutettiin, niin siinä häätö olli täysin tarkat venemiehet. Monestikki ne selostit, että siinä oli semmosia silkokallioita, ettei sauvoin pystyny mihinkään kivenrakhoon. Sauvoin ei riittäny! Se oli täyen venemiehⁿ hommaa, että käy Sieppilinkassa purkamassa ruuhkaa.

Jossaki uitossa, kun pääsi vähän vyöstämhään puita Köngäsen koskheen, niin ne olit korkealla veellä niin pahoissa paikoissa, ettei sinne menty venheellä purkamhaan. Ne joutuhiin jättämhään talhveen ja talvella ruuhkat hajotethiin. Kevättulva toisena kevväinä vei ne puut.

En röst: Minunki isä jäi issoon saahreen.

Väinö: Kyllä mie sen muistan. Me olima tekemässä

En röst: Ja se jäi sinne yksin. Kivelä viskathiin tulitikkuloovaki sinne.

Det är många som pratar samtidigt igen!

En röst: Kaalep Rova oli menny ensi venheen lastissa issoon saahreen, että sielä laitethaan joitaki ruuhkan purkuja. Niin se takasin tullessa jätethiin Kaaleppi ja laukut saahreen. Niitä takasin tullessa vastusti, että sen verta pelästyit, että ne ei tohtinheet enää lähteä miehitten kans sinne.

Ne ei tohtinheet noutaa Kaaleppia takasin. Silloin tulit miehet Kalle Lappeata tahtomhaan, että tulla noutamhaan Kaalep Rova saaresta, keskeltä koskea pois.

Kalle Lappea ei uskonu sitä ensi kerralla, kun ne tulit. Me menit ja snoit yhdelle Lorenz Ylipäälle, joka oli vakava, vanha mies. Se lähti sitte puhuttelehmaan Kalle Lappeata, että lähteä veikkosen auttamhaan, että saahaan Kaaleppi saaresta pois.

Vesi eiku nousi lissää. Korkea vesi oli muutenki. No, se lähti sitte, ja otti yhen miehen painoksi venheen nokhaan. Hjærtströmmi-nimisen Sholbergin drengin, hän ei koskhaan ollu ollu venemies ja hyvin vähän venheessäkhään käyny.

Ja net nouit Kaalepin sieltä saaresta pois.

Nämät työhömät, että saaha toiseksi vuoeksi uitto luistamhaan hyvin, oli rännin korju. Rännin tukitolpat ja "tällinkit" rännin alla; se pohja ei kaikesti ollu niin kova ja luja. Se myötäsi.

Ränni meni pikkusen kalthoon vissistä paikoista. Ja se teki kovvaa "roimaa", kun laskethiin täyellä veellä täysi pölkkysuma ränniä myöten. Se monestikki visko suuria pölkkyjä yli parthaan semmosissa paikoin, missä ränni oli päässy vähän niinku laskemhaan, toinen laita.

Sen takia jouthiin syksyä ennemin aina menheen tarkoin läpi ränni, että se on suora ja uuet lahonheet tukit alle uuistamhaan.

Tämä ränni; sen kolpetan(?) kohalla oli tärkein mukka. (Kolpeta = koolpuut) Rautabruukin aikhainen suuri, kauhea rakennus. Siinä oli kolia koottu. Sitä kuttuthiin kolpetaksi. Sen kohalla oli siis tärkein mukka rännissä.

Rännin häätö "tuseerata" elikkä loivistaa mukan sisäpuolelle, että se pyssyy tasasesti vesi ja puut. Veellä oli niin kova lähtö siinä, parhaala aikaa, kun vesi oli rännissä, että suurimpia vahinkoita ei ole tullu.

Yksi poika, Moonan pojaksi kuttuthaan. Hän otti ja meni leikittelheen ja putosi vetheen. Mutta vesi oli niin kova, että hän istu kohta ko lauan päällä. Hän ei ujonnu sen syvemphään. Sitten huuethiin rännin suuhun, Moona sattu olheen sielä alla, että sinun poika tullee ränniä myön.

Hän sai sielä kiini. Sitten vasta sielä rännin suussa olit kovat aallot, ja poika meni uppia. Moona sai poikansa kiini sielä.

Tämäm irtiuiton aikana, kun Mertalahteen oli päätetty pölkkysuma. Siittä laskethiin vissi, vähäsempi suma Kirkkolahteen Köngäsessä. Kirkkolahesta oli "Pontut" kahta puolta suussa, josta miehet lykkäsit pölkkyjä alas alaskäsin.

Rovan rannassa oli laitettu pikkunen puomin päätys ja siinä oli mies aina vahissa. Joa rännillä ruuhkaa, niinku se bruukasi tehjä, niin siel-tä lähätethään sana, että puon paneminen häätöy heittää.

Mutta sitten hoksattiin, että viipyy kovin aikaa, ja pölkkyjä kerkiää paljon tulla. Laitettiin signaali-lippu, flagu. Flagu nostettiin tammela törmän laithaan, jotta Rovon rannassa nähjään, että sielä on ruuhka.

Silloin veethään Rovon rannassa puomi kiini. Että enää mene enempi puita, vain ne, jotka on välillä. Sillä viisin helpotettiin ruuhkan purkua. Tämän ränniuton aikana, hääty olla vielä yksi vahti rännin suussa, Köngäsen kosken alla.

Ensimmäinen ränni oli kilometriä pitkä rapeastiki. Vahti oli kerran sielä nukahtannu, vai kuinka oli käyny. Silloin se oli ruuhkan sieltä. Ruuhka alko kasuamhaan ränniä myöten ylös. Sholberista ilmoitettiin, että kun ruuhka alko tulheen jo kolpetan kohalle. 300 - 400 metriä oli tullu jo ränniä myöten ja alko särkemhään ränniä ja lyöhmään yli laijan.

Siinä meni pitkän aikaa, että saaha ruuhka pois ja ränni uuesti kuntoon.

En röst: Minkäslainen juttu se oli, kun se myllyn kautta kerran otti ja ruuhkasi. Ja katkasi rännin?

En röst: Se ei ollu niin kaukana tammesta. Bruukattiin joka syksy turpheila driivata, että panna ränni kiini talveksi.

1893 byggdes första timmerrännan vid Kengisforsen. 1896 brast bommen i Mertalahti timmermagasin. Hel. långa timret, 9000 st, blev sk storbröten i Kengisforsen. En fotogenmotor från Stockholm, 6.100 kr, med 20 fat fotogen, köptes.

Den skulle dra stockarna från storbröten. Efter 1880 bildade några skogsbolag förening. Den hette Kengis - Lappea flottningsförening. Karl- Enok Forsmark var första arbetsledare.

En röst: Kuinkas Mertalahella, kunkas paljon siinä, kun päätettiin puita, kunkas.....

En röst: No, siihen suunnittelun mukhaan se saatto piättää niin paljon ko se kolmeenki kerthaan pani sitä Jonaksen niemeä vasten, niin siinä piätti toistasattaa tuhatta (över 100.000).

Pummi piti olla lujana. Silloin ko mie aloin, niin oli "kytkyset" . Net olit toista meeteriä pitkät, puolitoista tuumaa, vahvasta rauasta, neliskanttisen kytkyset. Net veistethiin päähän.

Ja mitä maailman issoimpia mäntyjä tehtiin se pummi.

En röst: Mitä se sanottiin, että ko se sai pyöriä?

En röst: Niin kauan ko se pyöri, Tannanniemen kohalla vielä, Pajalan nivan alempanna, ettei se ole vielä hättää , että ko se asettuu. Ja ko se alko panheen alle sitten kolme kertaa. Sitten oli väara, että se katkesi.

En röst: Niin, tähän oli 1930 - 1935. Ko se päätethiin oikein luisaan.

En röst: Joo, ko se hääty isola veelä, ko se Kuivakangas oli täynnä . Eikä saattanheet saaren päähän, Tornion saaren päähän enempää. Sielä oli "sortteeri". Kuivakangas oli täynnä.

En röst: Mertalahti oli täynnä.

En röst: Joo, ja iso oli vesi. Silloin se pani kolmeen, nelhjään kertaan. Niitä saatto olla puolitoista sattaa tuhatta (150 000) sitte.

En röst: No, tulihan se joskus hätäki. Siittä ko päätethiin.

En röst: Sehän on selvä. Sielä hääty olla konheet ja miehet vahissa. Että mistä se alkaa ratkeamaan. Se oli rauotettu pummi jälkheen "kytkysen" ajan.

En röst: Eikös se kerran täältä jouuttu laskemhaan. Soitethiin Kuivakanghaaseen, että täältä puut tulevat?

En röst: Se tuli Falanderi ja me päätimmä niin, ette se ratkeaa heti. Se jouuttiin laskemhaan Kuivakangas, ette se vähenee. Että se mahtuu siihen.

En röst: Tässä Kängäsessä oli veen mittaus koko kevväimestä syksyyn asti. Kuivakankhaalta kysytiin joka aamu, onko vesi nousussa vai laskussa. Jos erityisemästi nousi, eli laski, niin ne tiesit sielä laittaa heän laitokset ja heän laskut Torniohon käsin sen jälkhiin.

En röst: Niin, se oli ennen kun Kängäsläise menit Tengeliö joelle. Minun isäki meni sinne. Velimiehensä Ikka meni. Ja kun ne pääsit perille, niin se minun isälä tuli umpisuolen tulehtus. Se oli aikansa sielä kipeä.

Ikka lähti venheellä puottelemhaan, otti velimiehen venheeseen ja puoteli Kalliolle asti. Siitä tuothiin hevosella. Se oli aika ampylanssi-infaartti. Ampylanssitransportti siihen aikaan!

Se oli Niesajoella. Tämä tapahtuma. Se oli Kaaleppi Rova ja Isak Rova, jokkaKaaleppi oli se joka sai umpisuolen tulehtuksen.

B_SIDA: